

Література

1. Шинкаренко І.Б., Дзедзюля А.А. Оптимизация режимов густоты при целевом выращивании сосновых культур (Обзорная информация/ ЦБНТИ Гослесхоза СССР). – М., 1983, № 3. – 40 с.
2. Разработать комплекс мероприятий, технологию и рекомендации по ускоренному выращиванию древесины хвойных пород в лесах плантационного типа вблизи промышленных центров – крупных потребителей древесины: Отчет НИР (промежуточный)/ УкрНИИЛХА; № ГР 76063228. – Харьков, 1977. – 242 с.
3. Погребняк П.С. Общее лесоводство. – М.: Изд-во сельскохозяйственной литературы, журналов и плакатов, 1963. – 399 с.
4. Рекомендации по повышению устойчивости зеленых насаждений к техногенному загрязнению атмосферы выбросами аммиака, сернистого ангидрида, окислов азота в условиях лесной и степной зон Украинской ССР (Методические указания). – Харьков, 1987. – 20 с.
5. Санітарні правила в лісах України. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 555// Екологія і закон. Екологічне законодавство України. – Київ, 1997. – Кн. 1. – С. 553.
6. Анучин Н.П. Лесная таксация. – М.: Лесн. пром-сть, 1982. – 552 с.

УДК 630*52:630*176 Аспірт. О.В. Токарева¹ – Національний аграрний ун-т

ЗНАЧЕННЯ ПРИМІСЬКИХ ЛІСІВ СВІТУ ТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розкрито роль приміських лісів світу в контексті сталого розвитку. Визначено основні пріоритети та цілі ведення лісового господарства у приміських лісах. Запропоновано принципи ведення лісового господарства у лісах рекреаційного призначення.

Ключові слова: ліси рекреаційного призначення, приміські ліси, сталий розвиток.

Doctorate O.V. Tokareva – National agriculture University

Value of suburban forests in a context of sustainable development.

There is considered a role of suburban forests in a context of sustainable development in the article. The basic directions and the purposes of forestry in suburban forests are determined. Principles of forestry management in forests of recreational assignment are offered.

Keywords: forests of recreational assignment, suburban forests, sustainable development.

Головне питання сьогодення полягає в усвідомленні проблем навколишнього середовища та визначення оптимальних шляхів їх розв'язання. Центральною ланкою у вирішенні екологічних проблем міст можуть бути тільки приміські ліси. Лише вони серед усіх природних комплексів є вирішальним фактором захисту та стабілізації міського середовища.

На сьогодні значення приміських лісів світу набуває нового змісту. Це викликає переосмислення стратегії ведення лісового господарства в них відповідно до вимог сучасності. Актуальність зазначеного питання також обумовлена невизначеністю стратегічних цілей, принципів та системи ведення лісового господарства приміських лісів України. Тому існує нагальна потреба у вирішенні основних питань, які пов'язані з особливостями ведення лісового господарства у приміських лісах.

¹ Наук. керівник: доц. С.В. Зібцев. 03041 м. Київ, вул. Генерала Родимцева, 19, корп. 1, оф. 91 ННІ ЛіСПГ НАУ (Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства Національного аграрного університету). Тел.: (044) 267-82-82; факс: (044) 267-85-28. E-mail: forestry-chair@twin.nauu.kiev.ua; terentev@nauu.kiev.ua.

Першочерговими завданнями у вирішенні питання значення приміських лісів є:

- визначення ролі приміських лісів у контексті сталого розвитку лісів світу;
- встановлення основних пріоритетів сталого управління приміськими лісами;
- визначення основних цілей та принципів ведення лісового господарства у приміських лісах.

На сьогодні потреба суспільства у рекреаційних, санітарно-оздоровчих, захисних та інших функціях лісу прогресує порівняно зі стабільними потребами в інших ресурсах лісу, зокрема у деревині. Якщо раніше у суспільній свідомості ліси були лише джерелом матеріальних благ, сьогодні вони розглядаються як вагома соціально-культурна цінність – гарантія сталого розвитку людства у зв'язку з виконанням ними глобальних екологічних функцій. Особливого значення при забезпеченні екологічних та соціальних потреб суспільства мають ліси рекреаційного призначення, зокрема приміські ліси, тому виникає необхідність у визначенні ролі та місця приміських лісів світу і України, з метою встановлення основних пріоритетів ведення лісового господарства в них.

Приміські ліси є вагомою складовою лісів України та світу в цілому. Вони виконують ряд специфічних функцій – стабілізація мікрокліматичних умов міського середовища, створення рекреаційного потенціалу міста та ін. Незважаючи на те, що кожне місто у зв'язку з умовами місцезнаходження має різну лісистість (м. Братислава (Словенія) – 60 %, м. Копенгаген (Данія) – 23 %, м. Мадрид (Іспанія) – 5 %, м. Мехіко (Мексика) – 2,2 %) [4] – роль приміських лісів усіх країн світу з кожним роком зростає. На сьогодні питання екологічного стану приміських лісів полягає у вирішенні проблеми біологічної стійкості, санітарного стану та визначенні їх функціональної ефективності.

Визначено, що за останні 30-40 рр. життєздатність приміських лісів Європи істотно знизилась [3]. Передумовами існуючого становища є нецільове лісокористування та лісоуправління приміськими лісами. Так, однією з вагомих причин незадовільного стану приміських лісів світу є їх природне старіння, оскільки вагому частку приміських лісів більшості країн світу, у тому числі і України, становлять стиглі та перестійні деревостани.

Підвищення життєстійкості приміських лісів можливе завдяки усвідомленню їх ключової біосферної ролі, яка була сформована в контексті міжнародних процесів й ініціатив наприкінці минулого століття, що зумовило формування нової парадигми лісоуправління на засадах сталого розвитку.

Стале управління лісами визначає управління та використання їх таким чином та з такою інтенсивністю, щоб забезпечити біологічне різноманіття, продуктивність, здатність до поновлення, життєздатність, а також здатність виконувати в даний час і в майбутньому відповідні екологічні, економічні та соціальні функції на місцевому, національному чи глобальному рівнях без завдання шкоди іншим екосистемам [1].

Отже, головні пріоритети ведення лісового господарства у приміських лісах мають враховувати їх функціональне призначення та базуватись на принципах сталого управління лісами.

Ключовим пріоритетом ведення лісового господарства у приміських лісах є забезпечення їх екологічних функцій. Так, основними критеріями Гельсінського процесу (1998 р., Resolution L2) є підтримка здоров'я та життєздатності лісових екосистем та зміцнення захисних функцій лісів [5]. Особливою вимогою до ведення лісового господарства у приміських лісах має бути збереження та покращення природної краси ландшафтів.

Одним із основних питань екологічної рівноваги приміських лісів є особливості їх видового різноманіття. Підтримка, збереження і відповідне поліпшення біологічного різноманіття у лісових екосистемах є невід'ємним показником ефективності ведення лісового господарства, в тому числі і у приміських лісах.

Дослідження видового різноманіття у лісах рекреаційного призначення відображені у працях вчених як України, так і світу [3]. Довготривалі вивчення динаміки біорізноманіття, які проводилися у приміських лісах багатьох країн світу, надають змогу стверджувати про тенденції, які полягають у зменшенні фіторізноманіття, заміні та зникненні рідкісних видів. Також відзначено, що видове різноманіття у міських та приміських лісів за кількісним та якісним складом істотно відрізняється від менш доступних для рекреації лісів. Тому певний рівень видового різноманіття свідчить про ступінь дигресії лісових ценозів та є головною умовою сталого управління лісами.

Особливості кількісного та якісного стану біорізноманіття у лісах рекреаційного призначення визначають екологічні та естетичні якості лісових біоценозів. Високий рівень видового різноманіття, з одного боку, забезпечує стійкість лісових ценозів до рекреаційного навантаження, з іншого – підвищує їх декоративно-естетичні властивості. Сучасні потреби населення у лісовій рекреації диктують необхідність забезпечення та посилення соціальних аспектів стійкого управління лісами рекреаційного призначення.

Функціональні особливості приміських лісів передбачають необхідність підтримки та розвитку нематеріальних аспектів (рекреація), зокрема культурних та переваг стійкого управління. Так, резолюцією 3, затвердженою у Відні, відзначена потреба у сприянні соціально-культурного розвитку лісів [6]. Зважаючи на вказане вище, ведення лісового господарства у приміських лісах має спрямовуватись на підтримку та розвиток культурних цінностей з метою забезпечення цивілізованого відпочинку в них.

Особливим пріоритетом ведення лісового господарства у приміських лісах має бути підтримка комплексних соціально-економічних користностей довготривалого характеру з метою задоволення суспільних потреб. Так, серед затверджених у Монреалі (1994 р.) критеріїв та індикаторів у рамках пункту "рекреація і туризм" має місце питання територіальних особливостей лісів рекреаційного призначення, рівень їх благоустрою, особливості та переваги рекреаційного користування [2]. Вирішення питання розвитку соціально-економічного напрямку ведення лісового господарства у приміських лісах надасть змогу створити відповідну рекреаційну базу в них. Кошти отримані за рахунок рекреаційного користування, дадуть змогу частково вирішити економічні проблеми у відтворенні рекреаційних ресурсів.

Отже, основними пріоритетами ведення лісового господарства у приміських лісах є екологічні проблеми, забезпечення соціально-культурних та соціально-економічних потреб міста. Тому, цілі ведення лісового господарства у приміських лісах мають бути спрямовані на вирішення екологічних проблем міст та забезпечення основних потреб суспільства щодо лісової рекреації.

Основна ідея лісівників багатьох країн полягає у створенні та формуванні лісів майбутнього, зокрема лісів рекреаційного призначення. Тут існує необхідність у регулярному формуванні лісопаркових насаджень як для сучасного використання, так і з розрахунком на майбутнє. Ця мета досягається за допомогою вірно та своєчасно проведених лісівничих заходів, які гарантують стійке до рекреаційного навантаження, естетично привабливе та довговічне лісопаркове насадження, що значною мірою відповідає цілям створення приміських лісів. Формування лісопаркових насаджень має базуватися на принципах сталого, невиснажливого управління лісами, зокрема приміськими.

Як в Україні, так і в інших країнах світу, вирішення проблеми сталого розвитку приміських лісів можливе завдяки встановленню стратегічних цілей, визначення парадигми ведення лісового господарства у лісах рекреаційного призначенню, розробки відповідних критеріїв та індикаторів сталого управління в них. Але, необхідно зазначити, що кожна країна унікальна у тому, що стосується кількісних та якісних характеристик лісів, які належать їй. Диференціація національних умов пов'язана з етапом економічного розвитку, характером власності на землю, формами соціальної та політичної організації та інше. Звичайно, лісівничі заходи змінюються відповідно до географічного району та диктуються локальними чи національними традиціями. Тому, кожна країна матиме особисту парадигму сталого розвитку лісів.

В Україні, на сьогодні, не затверджені на державному рівні критерії та індикатори сталого управління лісами, хоч їх проекти є розробленими [7].

Аналіз світового значення приміських лісів дає змогу зробити такі висновки:

1. Приміські ліси як складова лісів світу є вирішальним екологічним та соціальним фактором формування рекреаційного середовища у світовому масштабі. Їх роль полягає у вирішенні екологічних проблем, формуванні мікроклімату та забезпеченні рекреаційного потенціалу міста.
2. Основні пріоритети ведення лісового господарства у приміських лісах полягають у забезпеченні їх біосферної ролі та задоволенні екологічних, соціально-культурних та соціально-економічних потреб населення.
3. Розробка стратегічних цілей у системі ведення лісового господарства у приміських лісах має враховувати їх функціональні особливості та має базуватися на принципах сталого управління.

Література

1. **Европейский** список критериев и наиболее подходящих количественных индикаторов. Конференция Министров по вопросам сохранения лесов в Европе, 16-17 июня 1993 г. Хельсинки. – М.: ВНИИЦлесресурс, 1995. – 20 с.
2. **Критерии** и индикаторы для сохранения и устойчивого управления умеренных и бореальных лесов. Монреальский процесс. – М.: ВНИИЦлесресурс, 1995. – 25 с.

3. Страхов В.В., Писаренко А.И., Борисов В.А. Глобализация лесного хозяйства. – М.: ВНИИЦлесресурс, 2001. – 400 с.
4. Forest Resources of Europe, CIS, North America, Australia, Japan and New Zealand: Main Report. – New York and Geneva: United Nation, – 2000. – 448 pp.
5. II Pan-European Ministerial Conference on Protection of Forest in Europe. – Helsinki, 1993. – 264 pp.
6. Rametsteiner E. Sustainable Forest Management Certification. Frame Condition, Signs and Impact Assessment. – Vienna: Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe Liaison Unit Vienna, 2000. – 200 pp.
7. Кравець П.В., Лакида П.І., Швиденко А.З. Парадигма стійкого розвитку і біосферної ролі лісів України// Наук. вісник НАУ. – К.: НАУ. – 1999, вип. 17. – С. 80-87.

УДК 630* 232.11

Ст. викл. Р.М. Гречаник, канд. с.-г. наук;
доц. Г.Г. Гриник, канд. с.-г. наук; студ. М.М. Лісовий – УкрДЛТУ

БИОМЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІНЛИВОСТІ ГЕОГРАФІЧНИХ КУЛЬТУР БУКА ЛІСОВОГО (*FAGUS SILVATICA* L.) НА РОЗТОЧЧІ

Проведено дослідження біометричних особливостей мінливості географічних культур бука лісового на Розточчі, що дасть змогу детальніше розкрити особливості їх росту і розвитку.

Ключові слова: ґрунт, властивості, географічні культури, бук лісовий.

*Senior teacher R.M. Grechanyk; doc. H.H. Hrynyk;
stud. M.M. Lisovyy – USUFWT*

Biometrical features of variability of geographic silve culture of the beech of forest (*Fagus silvatica* l.) in Rostochya

By the authors were conducted the investigation biometrical features of variability of geographic silve culture of the beech of forest in Rostochya. Which will help in detail disclose the peculiarity of its grow and development.

Kay words: soil, property, geographic silve culture, beech of forest.

Значні відмінності у рості та розвитку деревних рослин одного виду спричинені, в першу чергу, відмінностями конкретних умов їх зростання. Ще в минулому сторіччі лісівники помітили, що при використанні для вирощування лісу насіння, яке походить з інших районів, результати часто були негативними. Виникла необхідність вивчення виду, як складної системи форм генотипів, що дозволило би диференційовано підійти до перекодування насіння з одних географічних районів у інші. Основою вирішення цих питань стали досліді з географічними культурами*, історія вивчення яких нараховує вже понад 150 років. Значний внесок в теорію і практику закладання географічних культур деревних порід, в розробку схем лісонасіннєвого районування внесли: М.К. Турський, А.Н. Соколов, В.Д. Огієвський, С.А. Самофал, А.І. Колесніков, П.К. Фальковський, Ф.І. Фомін, В.М. Обновленський, М.М. Вересін, В.Ф. Правдін, П.І. Войгаль і ін. Дослідження цих вчених показали неоднорідність генотипу деревних рослин одного виду при зростанні в різних кліматичних умовах, пояснили характер реакції рослин на зміну зовнішнього середовища. У наш час роботи із закладання і вивчення географічних культур ще більше ак-

* якщо за основу розподілу виду на культури беруть географічні області, тоді говорять про географічні культури [4].